

УДК 37.013:811.111

ЧАЛА Наталія Дмитрівна,
старший викладач кафедри іноземних мов, Льотна
академія Національного авіаційного університету

КОВАЛЬОВА Інна Валеріївна,
старший викладач кафедри іноземних мов, Льотна
академія Національного авіаційного університету

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО

У статті проаналізовано особливості використання комунікативного методу, розглядаються особливості застосування інтерактивних методів навчання на заняттях з англійської мови у вищих навчальних закладах технічного спрямування. Приводяться їх приклади та аналізуються способи їх проведення. Розглядаються основні принципи, які здатні мобілізувати навчальний процес. Досліджуються засоби та форми навчання, які впливають на формування та розвиток комунікативних навичок студентів.

Ключові слова: іноземна мова, інтерактивне навчання, мультимедійні засоби, мозковий штурм, робота в групі, метод проєктів, комунікативність, комунікативна компетентність, ситуативність.

Постановка проблеми. Сьогодні володіння іноземною мовою є однією із заporук побудови успішної кар'єри. Адже на ринку праці йде активний процес зростання попиту на фахівців, які вільно володіють іноземною мовою. Отож викладачі іноземної мови вищої школи не перестають удосконалювати уже існуючі методи її вивчення, а також працюють над розробкою нових.

Відповідно до програми з вивчення іноземних мов у ЗВО, є формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців, які повинні вміти спілкуватися нею. Нова програма розроблена з урахуванням вимог рекомендацій Ради Європи, які зорієнтовані на соціокультурній компетенції та необхідності навчити студентів/курсантів вільного міжкультурного спілкування. Комунікативна складова є основою інноваційного підходу до вивчення іноземних мов, і базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед передових методів у сучасному навчальному процесі вивчення іноземної/англійської мови, велику увагу приділяють новим методам, які базуються на творчому та індивідуальному підході до студента. Така методика сприяє вмінню мислити, швидко реагувати і приймати рішення у критичних ситуаціях, покращувати комунікаційні навички [2].

Розробкою комунікативного підходу займалися чимало методистів-новаторів. Серед них, найбільш відомими є праці основоположника цього методу вивчення іноземної мови – Е.П. Шубіна. Не залишився за межами нашої уваги і доробок інших науковців, які підтримали ідеї комунікативного методу навчання та розробили цілий ряд посібників для викладачів ЗВО технічного спрямування – Г.В. Рогова, Ю.І. Пассов, В.Л. Скалкін, Е. Малико, Л.П. Малишевська, І.Л. Плужник, А.П. Старков). У цьому переліку неоціненними є розробки лінгвістів, психологів (В.А. Артемов, Л.С. Бархударов, І.М. Берман, І.Л. Бім, В.А. Бухбіндер, П.Б. Гурвіч, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, М.В. Ляховицький, О.О. Миролюбов, І.П. Сусов, С.Ф. Шатілов). Комунікативний метод вивчення іноземної мови активно простежується в зарубіжній методиці. Наприклад, праці К. Блека, Е.Й. Джойнера, Х. Бессе, А. Амата, Е. Кононієнка, – вони стали предметом вивчення методистів багатьох країн світу. На їх основі розроблено значну кількість методів та форм роботи зі студентами/курсантами, які навчаються на технічних спеціальностях [3, с. 39].

Метою статті є важливість застосування комунікативного методу на заняттях з іноземних мов у непрофільних ЗВО, тобто технічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Ми виокремили основні підходи до викладання іноземної мови в технічних ЗВО:

- теоретичні аспекти структури мови;
- сфера використання мови;
- рівень оволодіння мовою.

На цих трьох «китах» Н. Хомський розвинув концепцію компетенції, яку у свою чергу поділяв на:

1. граматичну (структура мови);
2. прагматичну (використання мови).

А теорія оволодіння мовою знайшла своє вираження в тому, що носії мови розвивають протягом свого життя чотири види мовної компетенції:

- фонологічну;
- морфологічну;
- синтаксичну;
- семантичну.

Працюючи над вивченням розвитку мовної компетенції за Н. Хомським та використовуючи її під час викладання іноземних мов, інший науковець – Д. Хаймс, дійшов висновку про необхідність формування комунікативної компетенції. Він розглядає її формування як результат процесу комунікативного використання іноземної мови [4, с. 326]. Проте, Дж. Річардс піддав різкій критиці визначення комунікативної компетентності, яке базується на слові «знання». Він стверджує, що це визначення пов'язане з теоретичними знаннями про мову як науку, а не в сенсі володіння мовою, як носієм інформації і комунікації (не з тим, як людина її використовує). [4, с. 168].

Якщо розглядати вивчення іноземної мови з психологічної точки зору, то цей процес розглядається як підсвідомий та інтуїтивний. З точки зору психічного сприйняття, вивчення мови повинне включати в себе і ряд позитивних впливів на людину, які слід застосовувати на заняттях – релаксаційні прояви (знімають емоційне напруження, викликане навантаженням на нервову систему під час навчання); стимулюючі ефекти (симулюють процеси мислення, запам'ятовування, відтворення дійсності; спрямовуючі засоби (спонукають до дій на занятті). Все це можна віднести до загальновідомих методів активізації слухачів [5].

Схиляючись до думки, що розробки вище згаданих мовознавців сприяють кращому і ефективнішому процесу засвоєння матеріалу під час вивчення іноземної мови, ми маємо впевненість, що студенти досягнуть певного рівня володіння мовою.

Комунікативний метод навчання мовленнєвої діяльності під час вивчення іноземної мови, передбачає дотримання п'яти основних засад:

1. забезпечити мовленнєву та розумову активність студентів/курсантів;
2. індивідуальний підхід до кожного учасника навчального процесу («гри»);
3. функціональність – використання на заняттях системи мовленнєвих засобів;
4. комунікативна реальність – практична мовленнєва діяльність студентів/курсантів;
5. новизна – зміна роду діяльності під час навчання (перекладання, комбінування) [6, с. 67].

Під комунікативними вправами розуміємо завдання, що спонукають студентів/курсантів до невимушеного вербального спілкування. Є.І. Пассов наголошує, що «вправи повинні бути вправами говоріння, коли в мовця є певна мовна задача та коли ним виконується певний мовний вплив на співрозмовника» [7, с. 240].

Основні завдання, що реалізуються через інтерактивні/комунікативні вправи:

- розвиток комунікативної компетенції;
- продуктивне засвоєння навчального матеріалу та розвиток його практичного використання;

- підвищення пізнавальної активності та мотивації до вивчення мови;
- формування критичного мислення;
- збагачення соціального та комунікативного досвіду [3, с. 3–8].

Викладач під час проведення таких занять не є центральною фігурою усього процесу, а виступає в ролі координатора, консультанта, арбітра.

Основним завданням яке ставить перед собою сучасний викладач у вищому навчальному закладі технічного спрямування є: створення комфортних і сприятливих умов в групі для повноцінного засвоєння матеріалу. Такі моменти навчальної діяльності, коли висловлюється власна думка кожного з учасників освітнього процесу. Студенти/курсанти знайомляться з правилами інтерактивної гри та направляються у логічну (правильну) сторону розвитку подій. Не менш важливим для студентів технічних спеціальностей є правильно сформоване завдання пов'язане з їх подальшою професійною діяльністю.

Комунікативна складова сприяє вивченню іноземної/англійської мови, тому і потребує дотримання методики і врахування всіх компонентів навчального процесу. Найбільшого ефекту досягає той викладач, який у повній мірі використовує інноваційні методи навчання. А саме ті, що стимулюють активну розумову діяльність і спонукають студента/курсанта висловлювати свої думки англійською мовою. Одним з таких прийомів є комунікативне завдання. Наприклад, створюється «мовленнєва ситуація» яка містить в собі не один фактор, а низку чинників, які і визначають мовленнєву поведінку учасників. Тобто, задача викладача змодельовати ситуацію, яка б спонукала студентів/курсантів до «програвання» певних мовленнєвих вчинків. Така методика передбачає участь у процесі усіх членів групи. Основні компоненти навчально-мовленнєвої ситуації включають в себе:

- оголошення теми уявної події;
- опис місця уявної події;
- опис умов спілкування (приміщення, велелюдне місце і т.д.);
- інструкцію поведінки учасників;
- поради щодо мовленнєвого висловлювання.

Викладач, у процесі моделювання навчально-мовленнєвої ситуації, повинен окреслити ряд вимог, які визначають спілкування – зв'язне висловлювання (діалогічне, монологічне), яке повинно з'явитися в результаті спілкування. Опрацювання завдань, які сприяють удосконаленню діалогічного і монологічного мовлення сприяє поглибленому розумінню дій і пришвидшує момент говоріння і думання іноземною/англійською. Робота у різних жанрах публічних виступів (науковий, політичний, промови з нагоди урочистостей і т.д.) лише сприяє закріпленню отриманих знань, умінь і навичок [8, с. 69–74].

Основним принципом комунікативно-орієнтовного навчання є мовна діяльність. Студенти/курсанти у результаті повинні настільки вільно володіти іноземною мовою, що вирішення реальних та віртуальних завдань, уміння працювати в команді не повинно стикатися із мовним бар'єром. Саме методика інтерактивного комунікативного навчання сприяє реалізації поставленої викладачем мети. Оскільки, здійснюється систематизоване, співвідносне та упорядковане навчання іноземній/англійській мові як засобу спілкування в умовах модульованої мовної діяльності на заняттях. Комунікативний метод/підхід передбачає цілу систему:

- мовної діяльності;
- спілкування (комунікації);
- компаративне співвідношення – іноземна/англійська та українська;
- мовні механізми (сприйняття, взаємодія і т. ін.);
- мовний продукт – текст;
- структурно-мовні утворення (монолог, діалог, монолог в діалозі, різні типи мовних висловів та повідомлень і т. ін.);
- опанування іноземною/англійською мовою;
- мовна поведінка.

Результатом такого комплексного підходу до вивчення іноземної мови, формується і надалі, реалізується вміння говорити і думати англійською мовою.

Метод комунікації може бути інтегрований і зі звичними (традиційними) елементами викладання іноземної/англійської мови. Така методика передбачає максимальне заглиблення студента/курсанта в мовний процес – зведення використання української мови під час навчання до мінімуму. Мета даної методики – навчити студента спочатку вільно розмовляти англійською, а потім думати нею. Не менш важливим є те, що механічні репродуктивні вправи також відсутні. Їх замінено на ігрові ситуації, роботу з партнером. Такі завдання спрямовані на пошуки помилок, їх аналіз. Це сприяє стимуляції пам'яті, розвиває логічне, аналітичне та творче мислення [9, с. 22–25].

Комунікативні завдання, у своїй більшості, моделюють реальні ситуативні спілкування. Це стосується, як професійної діяльності, так і критичних ситуацій, з якими може стикатися майбутній спеціаліст у своїй професійній діяльності.

Отже, всі методики звичайно спрямовані на розвиток чотирьох навичок: читання, письма, говоріння та аудіювання. Як ми вже акцентували, найбільш ефективними є – «круглий стіл», «дискусія», «рольова гра», «скетч» і т. ін.

Використання аудіо-, відео- та інтерактивних засобів візуалізації сприяють засвоєнню нового матеріалу і закріплення пройденого. Завдяки різноманітності методичних прийомів формуються навички, які стануть корисними майбутнім спеціалістам у подальшій професійній діяльності (вміння робити доповідь, проводити презентації, вести переписку і т. ін.). Важливим чинником у процесі вивчення іноземної/англійської мови є також використання автентичного матеріалу – спілкування з носієм мови, прослуховування аудіо матеріалу, перегляд фільмів. Таким чином студенти/курсанти отримують можливість реагувати на «ситуативну» та «живу» англійську мову через безпосередню участь у спілкуванні чи обговоренні [10].

Висновки. Розглянувши особливості комунікативного методу вивчення іноземної/англійської мови у вищих навчальних закладах технічного спрямування можна зробити такі висновки – даний метод є ефективним за умови високої професійної підготовки викладача, його вміння організувати процес і адаптувати студентів/курсантів; за умови відповідного матеріально-технічного забезпечення. Процес вивчення іноземної/англійської мови передбачає спілкування, що відкриває можливість переходу від розглядання англійської мови як об'єкту вивчення до використання її на практиці. Слід наголосити, що нові, нетрадиційні методи вивчення іноземної мови стимулюють студентів/курсантів до проявлення мовної активності і в цьому їх привабливість та пріоритетна значимість. Комунікативна методика вивчення іноземної мови сприяє пришвидшенню процесу говоріння іноземною, а згодом і думати. Вона є зручною для проведення занять і не тільки, тобто її можна використовувати як для аудиторної роботи, так і для проведення позакласних заходів. Отож, на сьогоднішній день, комунікативна методика є одним із найефективніших способів навчання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах підручник / кол. авт. під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 1999. 320 с.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод.посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. К. : А.С.К., 2004. 192 с.
3. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. 1999. № 3. С. 3–8.
4. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.
5. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. К.: Знання-Прес, 2008. 447 с.

6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. К. : А.С.К., 2004. 192 с.
7. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. М.: Просвещение, 1991 360 с.
8. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. Oxford University Press, 1998.
9. Николаева С.Ю. сучасні підходи до викладання іноземних мов / С.Ю. Николаева, О.М. Шерстюк // Іноземні мови. 2002. № 1. С. 19–46.
10. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2003.

References

1. Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh / Kol. avt. pid kerivn. S. Yu. Nikolaievoi. K.: Lenvit. (1999). [*Methods of foreign languages teaching in secondary educational establishments*], pidruchnyk p 320 [in Ukrainian].
2. Pomետun, O.I. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [*Interactive technologies of studying*]: Nauk.-metod.posib. K "A.S.K." p 192 [in Ukrainian].
3. Skliarenko N (1999). K. Suchasni vymohy do vprav dlia formuvannia navychok i vmin [*Modern requirements for exercises to create skills and proficiency*]. Inozemni movy. № 3, pp 3–8. [in Ukrainian].
4. Kocherhan, M.P. (2006). Osnovy zistavnoho movoznavstva [*Basics of comparative linguistics*]: Pidruchnyk. K.: Vydavnychy tsestr "Akademiia" p 464. [in Ukrainian].
5. Kuzminskyi, A. I., Omelianenko, V. L. (2008). Pedagogika [*Pedagogy*]. Pidruchnyk. K.: Znannia-Pres.p 447. [in Ukrainian].
6. Pomետun, O.I. (2004). Suchasnyi urok [Modern lesson]. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [*Interactive technologies of studying*]. Nauk.-metod.posib. K "A.S.K." p 192. [in Ukrainian].
7. Passov, E.Y. (1991). Kommunikatyvnyi metod obucheniya ynoiazыchnomu hovorenyiu [*Communicative method of teaching foreign language speaking*]. M.: Prosveshchene. P 360. [in Russian].
8. Komunikatyvni metody ta materialy dlia vykladannia anhliiskoi movy [*Communicative methods and matters for English language teaching*]. (1998). Oxford University Pres. [in Ukrainian].
9. Nikolaieva, S.Yu. (2002). Suchasni pidkhody do vykladannia inozemnykh mov [*Modern approach to foreign languages teaching*]. Inozemni movy. № 1. pp. 19–46. [in Ukrainian].
10. Kovalenko, O. (2003). Kontseptualni zminy u vykladanni inozemnykh mov u konteksti transformatsii inshomovnoi osvity [*Conceptual changes in foreign languages teaching in the context of foreign education transformation*]. Inozemni movy v navchalnykh zakladakh. Pedagogichna presa. [in Ukrainian].

CHALA Natalya, Senior teacher of Foreign Languages Department of Flight Academy of the National Aviation University;

KOVALOVA Inna, Senior teacher of Foreign Languages Department of Flight Academy of the National Aviation University.

PECULIARITIES OF FOREIGN LANGUAGE STUDY COMMUNICATIVE METHOD IN TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Abstract. *The article analyses the peculiarities of the communicative method use, considers the peculiarities of the interactive methods application at the lessons of the English language in the higher educational establishments of technical orientation. The examples are given and the ways of their implementation are analyzed. The main principles, able to mobilize the training process, are considered. The study ways and forms, affecting the formation and development of the students' communicative skills and habits, are investigated.*

The arguments are given about the communication method, which can also be integrated with conventional traditional elements of a foreign/English language teaching/. Such a methodology stipulates the student's maximal immersion into the language study process – leading the use of the Ukrainian language at the lessons to its minimum. The aim of such a methodology is to teach the student first to speak English fluently and then to think English. It is not less important that the mechanical reproductive exercises are also absent. They are substituted by game situations, work with partners. Such assignments are directed to detection of errors, their analysis. This promotes the stimulation of memory, develops logical, analytical and creative thinking.

The peculiarities of communicative method of studying a foreign language in technical higher education establishments are drafted. It is emphasized that this method is effective on condition of the teacher's high professional training, of his ability to organize the process, to adapt the students/cadets on condition of appropriate logistic support. It is underlined that the process of a foreign/English language study envisages communication, because it makes it possible to transfer from considering English as an object of study to its practical use. It is stressed that the new non-traditional methods of a foreign language study stimulate students/cadets to manifest their language activity and this comprises their attractiveness and ultimate significance. Communicative methodology of a foreign language study promotes speeding-up the process of talking a foreign language and then of thinking it. This methodology is convenient for conducting the lessons and more than that, that is, it can be used both for work in class-room and for out of school activities.

The conclusion has been made that the nowadays communicative methodology is one of the most effective ways of studying foreign languages.

Key words: *a foreign language; interactive studying; multy-media means; brain storm; a group work; a method of projects; communicativeness; communicative competence; situativeness.*

*Одержано редакцією: 11.09.2018 р.
Прийнято до публікації: 20.09.2018 р.*